

Makai János

ÚJABB ZŰRZAVAR VLAGYIMIR– SZUZDALBAN (1211–1216)

Nézeteltérés az öröklés miatt

1211-ben Vszevolod Jurjevics vlagyimir–szuzdali fejedelem hosszú és eredményes uralma a végéhez közeledett. Ebből az évből a Lavrentyij-évkönyv, a térség akkori történetének egyik legfontosabb forrása mindössze két eseményt említ. Az első híradás Vszevolod egyik fiának és Vszevolod Csormnij kijevi fejedelem lányának vlagyimiri házasságkötéséről szól.¹ A második esemény Rosztovval kapcsolatos: egy tűzvész következtében majdnem az egész város leégett, csak templomból tizenöt pusztult el. A Rosztov élén álló Konsztantyin fejedelem, Vszevolod legidősebb fia, aki a tüzeset idején éppen Vlagyimirban volt az apjánál, gyorsan visszatért, és lecsendesítette az elkeseredett embereket.²

Ha a Lavrentyij-évkönyv szövegét más forrásokéval összehasonlítjuk, kiderül, hogy az előbbi a fontos események egy részét egyszerűen elhallgatja. A 15. század végi Moszkvai Évkönyvi Szvod³ viszont utódlási gondokról tudósít. Eszerint 1211-ben Vszevolod Rosztovból magához hívta Konsztantyint, Vlagyimir városát akarta ráhagyni, Rosztovot pedig Jurijra. Konsztantyin azonban apja második felszólítására sem jelent meg, mert ő Vlagyimirt Rosztov mellé szerette volna megkapni. Ekkor Vszevolod összehívta az összes bojárját a városokból és a volosztyokból, meghívta Ioann püspököt, a kolostorfőnököket, a papokat, a kereskedőket, a dvorjanyinokat „és az összes embert” («и вси люди»), majd Jurijnak adta Vlagyimirt, és mindenkit felesketett rá. A fivéreit is az ő hatalma alá rendelte. Amikor Konsztantyin meghallotta mindezt megharagudott a testvéreire, leginkább Jurijra.⁴

---

¹ Polnoje szobranije russzkij letopiszej (PSZRL). Tom I. Moszkva, 1962. 435. (oszlop)

² Uo. 435-436.

³ A szvod egyrészt olyan évkönyv-redakciót jelöl, amelynek önálló változata nem maradt ránk, de szövege helyreállítható. Másrészt az orosz nyelvű szakirodalom az önálló formában megőrződött források megjelölésére is alkalmazza.

⁴ Russzkije letopiszi. T. 8. Moszkovszkij letopisznij szvod konca XV veka (MLSZV). Rjazany, 2000. 149-150. A voloszty ez esetben a Vlagyimir–szuzdali Fejedelemség kisebb területi egységeinek elnevezése. A dvorjanyinok eredetileg a fejedelmek udvari szolgái voltak. Vlagyimirban 1211-ben ennél már jóval nagyobb lehetett a presztízszük, különben Vszevolod aligha hívta volna meg őket ilyen fontos eseményre.

A történelemtudomány már feltárta, hogy mi az oka a két forrás szövegében megnyilvánuló különbségnek. A Lavrentyij-évkönyv 14. századi kéziratban maradt fenn. Szövegét egy Lavrentyij nevű szerzetes másolta le 1377-ben. Az események év szerinti ismertetését 1305-ig tartalmazza.⁵ A. Ny. Naszonov szerint a Lavrentyij-évkönyvben az 1206-1237 közötti időszak annak a szvodnak a rosztovi átdolgozása, amelyet Jurij fejedelem számára írtak Vlagyimirban, a rosztovi szerző pedig tendenciózusan kihagyott minden olyan eseményt, amely feltárta volna Konsztantynnak apjával, Vszevoloddal és öccsével, Jurijjal való összeütközéseit.⁶ M. D. Priszjolkov egyenesen Konsztantyin-évkönyvről írt, amely a Lavrentyij-évkönyv fentebb említett részében folyamatos és legerősebb áramlatként halad. Konsztantyin halála (1218) után ezt fiai évkönyveként folytatták, bár a munkát a rosztovi püspökség végezte. Priszjolkov véleménye szerint Konsztantyin és fiai, valamint Jurij évkönyvét az 1239. évi szvod egyesítette, s ha az utóbbi összeállítójának választania kellett a kettő közül, minden esetben habozás és kompromisszum nélkül a rosztovi verziót vette át.⁷ V. K. Ziborov úgy vélekedett, hogy a 13. században fejedelmi szvodok egész sora jelent meg: Konsztantyiné és fiaié (1206–1277. évi feljegyzések), valamint Jaroszlav Vszevolodovics 1239. évi szvodja. Az utóbbit is Rosztovban állították össze, és ez nagyfejedelmi, vagyis az egész vlagyimir–szuzdali föld szvodja volt.⁸

Úgy tűnik, hogy a korai évkönyvi szvodokból hiányzó vlagyimiri feljegyzések a 15. század végi moszkvai forrásban maradtak fenn. Ez a szakirodalomban 1479. vagy 1480. évi Moszkvai Szvodként ismeretes. Úgy tűnik, hogy Moszkvában Novgorodnak a Moszkvai Fejedelemséggel való egyesítése után rögtön összeállítottak egy nagy orosz évkönyvi szvodot. Kéziratát A. A. Sahmatov, az évkönyvek kiváló kutatója találta meg. Ez azonban egy 18. századi, rossz másolat volt. Később M. Ny. Tyihomirov egy 16. századi, jobb másolatot tárt fel. Mivel az utóbbi az 1492. évi szöveggel végződik, praktikusabb a 15. század végi Moszkvai Évkönyvi Szvod elnevezést használni.⁹ A forráskutatás egy másik jelentős képviselője, M. D. Priszjolkov is részt vett szövegeinek felderítésében, s ez a kútfő tekinthető a 15. századi moszkvai nagyfejedelmi évkönyvírás legragyogóbb produktumának.¹⁰

Már Sahmatov igyekezett megnevezni a Moszkvai Évkönyvi Szvod forrásait. Véleménye szerint ezek az alábbiak voltak: egy vlagyimiri forrás, egy 1448. évi novgorodi szvod, a Troickij-évkönyv, a Szuzdali Évkönyv és egy (az Ipatyij-

⁵ V. K. Ziborov: *Russzkoje letopiszanyije XI–XVIII vekov*. SzPb., 2002. 179.

⁶ A. Ny. Naszonov: *Isztorija russzkovo letopiszanyija XI–nacsala XVIII veka*. M., 1969. 220-226.

⁷ M. D. Priszjolkov: *Isztorija russzkovo letopiszanyija XI–XV vekov*. SzPb., 1996. 137, 141-142. (Első kiadása: Leningrád, 1940.) Priszjolkov feltételezett 1239-es évszámával szemben Naszonov úgy vélekedett, hogy Konsztantyin rosztovi és Jurij vlagyimiri szvodját 1281-ben egyesítették: *Naszonov*, 1969. 192-197.

⁸ Ziborov, 111. Ziborov külön nem tett említést Jurij évkönyvéről, de szerinte Vlagyimirban 1228-1230 között is írtak szvodot: uo. 103. A jelzett évek viszont Jurij második vlagyimiri nagy/fejedelemségének időszakába tartoznak.

⁹ Pregyiszlovije. In: *MLSZV*. 7-8.

¹⁰ Ny. L. Rubinstein: *Russzkaja isztoriografija*. Pod. red. A. Ju. Dvornycsenko, Ju. V. Krivosejeva, M. V. Mandrik. SzPb., 2008. 26. (Első kiadás: 1941.)

évkönyvhöz közeli) déli évkönyv.¹¹ Sahmatov azt feltételezte, hogy a vlagyimiri forrás az 1207–1234 közötti időszak eseményeit tartalmazza, s az 1480. évi szvodba a rosztovi főpapi szvod Jefrem püspök-féle 15. századi redakciója után került.¹² Évtizedekkel később megjelent kötetében Ju. A. Limonov jórészt elfogadta a Sahmatov által felsorolt forrásokat,¹³ de nem hajolt meg teljesen a nagy előd tekintélye előtt. Egyrészt nem vlagyimiri forrásnak, hanem északkeleti forrásnak vagy emléknek nevezte azt a dokumentumot, amely eredetiben ugyan nem maradt fenn, de a Moszkvai Évkönyvi Szvod részeként unikális információkkal is szolgál. Másrészt Sahmatovtól eltérő módon mutatta be a fenti kútfőt: az 1480. évi Moszkvai Évkönyvi Szvod nem egy 1207–1234. évi vlagyimiri forrást használt, hanem olyan északkeleti emléket, amely 12–14. századi híradásokat tartalmazott. Az északkeleti emlék első része 12. századi–13. század eleji eseményeket ismertetett; a második részét a 13. század végéig folyamatosan vezették, és az utóbbi század folyamán Rosztovban nem szerkesztették át; a harmadik részébe pedig 14. századi híradások kerültek be. Limonov véleménye szerint ez az északkeleti forrás az 1330. évi Első Moszkvai Szvod volt.¹⁴ A tudós-elődök, pl. Limonov kutatásai alapján Ju. V. Krivosejev úgy vélekedett, hogy a 13. század első évtizedeinek más forrásokból hiányzó híradásai hiteles és minőségi információt képviselnek, s a 15. századi évkönyvbe, vagyis a Moszkvai Évkönyvi Szvodba ezek többé-kevésbé tiszta formában kerültek be az eseményekkel egykorú szvodból.¹⁵

A 16. századi Voszkreszenszkij-évkönyv a vlagyimiri fejedelem és legidősebb fia vitájáról a Moszkvai Évkönyvi Szvod verzióját tartalmazza.¹⁶ Magáról a Voszkreszenszkij-évkönyvről első kötetének 1856. évi előszavában ez olvasható: sok olyan kijevi információt tartalmaz, amelyek nincsenek meg a Kijevi Évkönyvben; a Nyikon-évkönyvnél alaposabban meséli el a moszkvai államban történt eseményeket; utolsó fejezetei megegyeznek a Nyikon-évkönyvével; olyan eseményekről is értesít, amelyek sem a Szófia-, sem a Nyikon-évkönyvben nincsenek meg.¹⁷ Azóta a kutatók jelentős eredményeket értek el a Voszkreszenszkij-évkönyv tanulmányozásában. Már Sahmatov megállapította, hogy az alapja a Moszkvai Évkönyvi Szvod, amely közel áll az Első Szófia-évkönyv Carszkij-féle másolatához.¹⁸ Később – lényegében Sahmatovhoz csatlakozva – B. M. Klossz arra az álláspontra helyezkedett, hogy a Voszkreszenszkij-évkönyv összeállításához jórészt a Moszkvai Évkönyvi Szvodot és az

¹¹ A. A. Sahmatov: *Obozrenyije russzkih letopisznih szvodov XIV–XVI vv. M.–L.*, 1938. 274–279.

¹² Uo. 274.

¹³ Ju. A. Limonov: *Letopiszanyije Vlagyimiro–Szuzdalszkoj Ruszi. L.*, 1967. 106.

¹⁴ Uo. 119, 134.

¹⁵ Ju. V. Krivosejev: *Rusz i mongoli. Isszledovanyije po isztorii Szevero-Vosztocsnoj Ruszi XII–XIV vv. Izdatyelsztvo Sz.-Petyerburgszkovo Unyiverszityeta*, 2003. 50.

¹⁶ PSZRL. T. VII. M., 2001. 117.

¹⁷ PSZRL. T. VII. SzPb., 1856. VI.

¹⁸ Sahmatov, 1938. 370. Sahmatov az előbbi 1479. évi Moszkvai Nagyfejedelmi Szvodnak nevezte.

1489. évi Rosztovi Szvodot,¹⁹ valamint az első Szófia-évkönyv Carszkij-féle másolatát²⁰ használták fel.

A Nyikon-évkönyvben az eseményeknek egy módosított változata szerepel. Eszerint egyrészt Konsztantyin azt kérte apjától, hogy vagy Rosztov mellé adja neki Vlagyimirt, vagy Vlagyimir mellé Rosztovot.²¹ Másrészt ennek a forrásnak a szövege szerint bár Vszevolod sokat tanácskozott saját bojárjaival és Ioann püspökkel, Vlagyimirt Jurijnak akarta adni. A továbbiakban itt is szó van a döntés szélesebb körben történő elismertetéséről, az eskütételről és Jurijnak a fivérei fölött gyakorolt befolyásáról.²² A 16. században összeállított Nyikon-évkönyv fenti verziója azonban kételyeket ébreszt. A szentpétervári Ju. V. Krivosejev például a Moszkvai Évkönyvi Szvod 1471. évi elbeszélésével hasonlította össze. Ebben az áll, hogy Novgorod elleni hadjárata előtt III. Iván nagyfejedelem először a bojár dumával és a metropolitával tanácskozott, majd biztosította a terület támogatását. Krivosejev legfontosabb megállapításai az alábbiak voltak: a 16. századi évkönyvírásra jellemzőek a nagyfejedelmeknek a metropolitákkal és püspökökkel való tanácskozásainak példái, s az adott esetben is ezt látjuk: Iván (Ioann) püspök nélkül sem Vszevolod, sem a bojárok nem tudtak dönteni. A Nyikon-évkönyv variánsa több korábbi forrás „átértelmezése”. A Nyikon-évkönyvéhez képest a Moszkvai Évkönyvi Szvod verziója a megbízhatóbb.²³

A történetírás az 1211. évi eseményekről

Úgy tűnhet, hogy a Rurik-dinasztia északkeleti ágának tagjai közötti trónöröklési vita csak az óorosz történelem egy epizódja, legfeljebb vlagyimir-szuzdali belügy volt. Ehhez képest már a 18. század óta foglalkoztatja a keleti szláv és a nyugati szakembereket is. A történészek ugyanazon források alapján, más-más nézőpontból kiindulva az események sokféle értékelését adták.

V. Ny. Tatyiscsev, az orosz történetírás első igazán nagy hatású képviselője, aki Vszevolod fejedelem tevékenységének ismertetésekor általában tartózkodott az értékeléstől, az 1211. évi konfliktus kapcsán annak kirobbantójával szimpatizált. Elismerte ugyan, hogy Konsztantyin két alkalommal sem reagált apja invitálására, de inkább azt hangsúlyozta, hogy először betegség miatt nem tudott megjelenni, ill. kérését alázatos, tiszteletteljes stílusban adta elő, sőt még kompromisszumra is hajlandó volt. Arról szintén írt, hogy a bojárok között sem volt egyetértés: egyesek mentegették, mások hibáztatták a fejedelem fiát.²⁴ Tatyis-

¹⁹ B. M. Klossz: Pregyiszlovije k izdanyiju 2000 goda. In: PSZRL. T. XXIV. M., 2000. IX.

²⁰ Uő: Szpiszok Carszkovo Szofijszkoj I letopiszi. In: Letopiszi i hronyiki. M., 1984. 25-37.

²¹ PSZRL. T. X. M., 2000. 63. Ez a verzió – akár elfogadjuk, akár kételkedünk benne – arra utal, hogy nem volt mindegy, hogy a Vszevolodot követő generáció rangidős tagjának mely város lesz az első számú központja.

²² Uo. 63-64.

²³ Krivosejev, 50-51. Álláspontjának kialakításához Krivosejev, Klossznak, a Nyikon-évkönyv szakértőjének a kötetét is felhasználta: B. M. Klossz: Nyikonovszkij szvod i russzkije letopiszi XVI–XVII vv. M., 1980. 96-97.

²⁴ V. Ny. Tatyiscsev: Isztorija Rosszijszkaja. T. III. M.–L., 1964. 186-187.

csev úgy vélekedett, hogy igazságtalan dolog az idősebb fivért megfosztani az örökségtől, s a források egy részének hangvételeért Szimon püspököt hibáztatta. Eszerint az, hogy majdnem minden kéziratban elítélik az idősebb fivért, mert szembeszállt apjával, eléggé leleplezi a szuzdali püspököt. Szimon Jurij kegyeit élvezve vezetett feljegyzéseket, és nem szégyellte Konsztantyint megszégyeníteni, Jurijt pedig felmenteni. Ezért, miután Konsztantyin legyőzte testvéreit, Szimont megfosztotta a püspökségtől.²⁵

Sz. M. Szolovjov, az orosz polgári történetírás nagy alakja, arra a következtetésre jutott, hogy Vszevolod fejedelem haldokolva kivonta a kardot fiai között. A rosztoviak által jelentett veszéllyel indokolta, hogy Konsztantyin Rosztovra és Vlagyimirra is igényt tartott: úgy tűnik, a két város közötti rangidősség még akkor is vitatott volt, és Konsztantyin félt átengedni az egyiket vagy másikat öccsének, mert aggódott a rosztoviak régi igényei miatt, amelyeket Jurij ki tudott volna használni.²⁶

A szovjet történetírás korai időszakában A. Ny. Naszonov egy tanulmányban foglalkozott az 1211. évi eseményekkel, és Szolovjovhoz hasonlóan ő is a rosztoviak törekvéseit találta meg a háttérben. Konceptiójának lényege a következő: Konsztantyin azért utasította el konokul a Vszevolod által javasolt felosztást, mert azt gondolta, hogy Vlagyimirt és Rosztovot egy kézben kell egyesíteni. Ennek a lépésnek a megértéséhez Konsztantyin személyes akaratán kívül figyelembe kell venni a régi Rosztovból származó törekvéseket és követeléseket. A rosztoviak az elosztásban nyilván az egységes föld (fejedelemség) felosztásának veszélyét látták, és ez közöttük tiltakozást váltott ki. Tehát Konsztantyin „személyes igényei megvalósításának módját” a rosztovi vecse követelései idézték elő. Az apa reagálásáról Naszonov elismerően írt. Vszevolod diplomatikusan bölcs lépéssel válaszolt: összehívta az összes város képviselőjét, hogy támogatást kapjon új döntéséhez, miszerint Jurijnak adja a szeniori pozíciót. Nyilván főként a „fiatalabb” városok, Perejaszlavl és Vlagyimir képviselőire számított. A döntést elfogadták, s ez egyrészt Vszevolod diplomáciai győzelme, másrészt Jurij és öccse, Jaroszlav Konsztantyin fölött, pontosabban a vlagyimiriak és a perejaszlavliak rosztoviak fölött aratott győzelme volt.²⁷

Az amerikai történeti ruszisztika neves képviselője, George Vernadsky figyelmét a Vszevolod által összehívott gyűlés ragadta meg. Megállapította, hogy ezt a tanácskozást néhány orosz történész a moszkvai állam későbbi tanácsadó

²⁵ Uo. 260. (586. sz. jegyzet)

²⁶ Sz. M. Szolovjov: Isztorija Rosszii sz drevnyejsih vremjon. In: Szocsinyenyija. Knyiga I, t. 2. M., 1988. 585.

²⁷ A. Ny. Naszonov: Knyaz i gorod v Rosztovo-Szuzdalszkoj zemle. Veka, Petrográd, 1924, № 1. 25. Csaknem három évtizeddel később, a sztálini korszak végén jelent meg a Szovjetunió történetének vázlata c. terjedelmes munka. Ebben Naszonov mutatta be a Vlagyimir–szuzdali Fejedelemséget. Foglalkozott az 1211-ben történtekkel is, de inkább ismertette, mint elemezte azokat. Az benne a figyelemre méltó, hogy Naszonov itt nem a rosztovi vecse, hanem a rosztovi bojárok szerepét hangsúlyozta: Ocsarki isztorii SZSZSZR. Period feodalizma IX-XV vv. v dvuh csasztyah. Otv. red. B. D. Grekov. Cszaszty I (IX-XIII. vv.). Kijevszkaja Rusz. Feodalnaja razdroblennoszty. M. 1953. 332-333.

gyűlése, az ún. zemszkij szobor prototípusának tartja. Ezt követően Vernadsky a Voszkreszenszkij-évkönyv alapján felsorolta a tanácskozás résztvevőit, majd vitatta, hogy „a kereskedőket, és a dvorjanyinokat, és az összes embert” nem személyesen, hanem választott képviselőik által hívták volna meg. Ugyanakkor elképzelhetetlennek tartotta, hogy a gyűlésen „Szuzdalia” egész férfi lakossága részt vett volna, majd diplomatikusan azzal zárta gondolatmenetét, hogy a krónikás híradása túl homályos a határozott következtetés levonásához.²⁸

A kölni Günther Stökl az általunk vizsgált eseményeket egyrészt a nagyfejedelemi címmel, másrészt szintén a zemszkij szoborral hozta összefüggésbe, bár az utóbbi terminus technicust nem alkalmazta. Az alábbi megállapításokat tette: Vszevolod már nem kijevi, hanem vlagyimiri nagyfejedelem volt, s mint a Kijevi Birodalomban is, a méltóság egy bizonyos város birtoklásához kötődött, és a legidősebbnek kellett viselnie ezt a rangot. De, hogy ki számított a legidősebbnek, azt Vszevolod határozta meg (Jurij a másodszülött volt), és az összes rend gyűlésének kellett még a nagyfejedelem életében az utódára esküt tenni. A gyűlés nagyon emlékeztet a későbbi moszkvai országos gyűlésekre.²⁹

Amint láttuk, George Vernadsky már 1948-ban megjelent kötetében sem tartotta alkalmasnak arra az évkönyvi anyagot, hogy az alapján az 1211-es gyűlést a későbbi zemszkij szobor prototípusának nevezze. Ez a szemlélet azonban még az 1970-es években is felbukkant az orosz és a német nyelvű szakirodalomban is. Az óorosz államiságról készített tanulmányában L. V. Cserepnin a következő álláspontot fogalmazta meg: Vszevolod számára nyilván nem voltak fölöslegessé a 12. század 70-es éveit politikai harcainak³⁰ tanulságai. A hatalomért folytatott küzdelemben ő és vetélytársai kénytelenek voltak a rendi csoportok követeléseinek engedelmessé válni. Miután a fejedelem megerősödött, megértette, hogy az alakulóban levő rendeket feltétlenül a nagyfejedelemi hatalom támaszává kell tenni. Vszevolod alatt (ha hihetünk az évkönyvnek) új rendi intézmény jött létre, amely távolról a leendő zemszkij szoborra emlékeztet. Cserepnin az 1211. évi gyűlés jelentőségét még abban látta, hogy az örökös kijelölése a városok, volosztjok képviselőinek egyetértésével és jelenlétében történt, s ennek a vlagyimir–szuzdali föld egységét kellett biztosítani a nagyfejedelem halála után.³¹ Hartmut Rüss álláspontja az 1970-es évek végén jelent meg nyomtatásban, és hasonló elemeket tartalmazott: 1211-ben, rövidebb halála előtt Vszevolod összehívott egy gyűlést, amely összetételében emlékeztet a későbbi moszkvai országos gyűlésekre (zemszkije szobori), amelyeken a nemesség és az egyházi képviselők mellett a kereskedő réteg és az „összes ember” képviseltette magát.

²⁸ *George Vernadsky: Kievan Russia.* In: G. Vernadsky – M. Karpovich: *A History of Russia.* Volume II. New Haven, 1948. 187.

²⁹ *Günther Stökl: Russische Geschichte.* Stuttgart, 1990. 117. (Ez már az ötödik kiadás. Az első 1962-ben jelent meg.)

³⁰ Az 1170-es évek harcainak: *Makai János: Zűrzavar Vlagyimir–Szuzdalban (1174–1177).* In: *Történelem a katedrán. Tanulmányok Nagy József 80. születésnapjára.* Líceum Kiadó, Eger, 2009. 319–335.

³¹ *L. V. Cserepnin: K voproszu o haraktyere i forme drevnyerusszkovo goszudarsztva X–nacsala XIII v.* *Isztoriceszkije zapszki,* № 89. M., 1972. 394.

Vszevolod célja az volt, hogy második fiának, Jurijnak mint utódjának széles elismertséget teremtsen, és a fejedelemség egységét saját halála után is biztosítsa. A hatalomgyakorlásban a szeniorátus elvéről az örökletes monarchia elvére való átállás azonban itt, északkeleten éppen olyan kevésbé volt megvalósítható, mint a Rusz más részein.³²

Ju. A. Kizilov új nézőpontból vizsgálódott, amikor az 1211. évi rendezvényt az 1157. és 1174. évi fejedelemválasztó gyűlésekkel vetette össze. Konceptiója egyrészt Cserepnynin hatását mutatja, másrészt azt, hogy a 13. század eleji vlagyimir–szuzdali állapotokat megpróbálta párhuzamba állítani a nyugat-európai társadalmi-politikai viszonyokkal. Kizilov legfontosabb megállapításai az alábbiak voltak: összetételét tekintve az 1211. évi gyűlés inkább képviseleti jellegű volt, mint a többi. 1157-ben pl. csak a rosztoviak és a szuzdaliak tanácskoztak, s az évkönyv nem tesz említést más rétegek részvételéről, amelyeket Vszevolod nyíltan a támaszává próbált tenni, figyelembe véve a 70-es évek politikai harcainak tanulságait. A városok, oblasztyok és az „összes ember” képviselői jelenlétének azt kellett garantálnia, hogy Jurij rangidősségének jóváhagyása törvényes volt. Ugyanebben az időben kezdik összehívni a rendi gyűléseket Nyugat-Európában is. Azonban ezek ott sem választott képviselőkől álltak, hanem olyan személyekből, akiket hivatalos helyzetük miatt hívtak meg. Az, hogy a nagyfejedelem a formálódó rendekre támaszkodott, hatalmának megerősödéséhez vezetett. De ez a tendencia nem bizonyult tartósnak.³³

Ju. A. Limonov, Vlagyimir–Szuzdal történetének kutatója új szempontokat is alkalmazott értékelésének megfogalmazásához. Véleménye szerint Vszevolod kísérletet tett arra, hogy szerződést kössön Vlagyimir városával, s a szerződésnek formába kellett öntenie és meg kellett erősítenie a fejedelem egyik fiának jelöltségét a trónra. Ezt a körülményt Limonov egyrészt azzal magyarázta, hogy Vszevolodot nyugtalanították a dinasztia más ágához tartozó esetleges trónigénylők, másrészt – és ez volt a legfontosabb – ő életében még számíthatott a Vlagyimir obscsinájával való szerződés-kötésre, viszont feltételezte, hogy halála után akadályok merülhetnek fel. A szerző megjegyezte, hogy a városi szerve-

³² *Hartmut Rüss*: Das Reich von Kiev. In: Handbuch der Geschichte Russlands. Herausgegeben von M. Hellmann, Münster – K. Zernack, Giessen – G. Schramm, Freiburg. Band 1: Von der Kiever Reichsbildung bis zum Moskauer Zartum. Herausgegeben von M. Hellmann. Lieferungen 4/5, Stuttgart, 1979. 346.

³³ *Ju. A. Kizilov*: Zemli i knyazsesztva Szevero-Vosztocsnoj Ruszi v period feodalnoj razdrobennosztvi (XII–XV vv.). Uljanovszk, 1982. 24–25. Ennek a tanulmánynak nem célja Kizilov nézeteinek részletes elemzése, ill. bírálata, viszont egy nehezen értelmezhető hivatkozást mégis szóvá kell tenni: a szerző a Moszkvai Évkönyvi Szvod alapján ismertette az 1211. évi gyűléssel kapcsolatos adatokat, de nemcsak a moszkvai forrásra, hanem a Lavrentyij-évkönyvre is hivatkozott. A jelzett hasáb azonban nem az 1211. évi gyűléssel foglalkozik, hanem azzal, hogy mi történt 1205-ben, Konsztantyin Novgorodba való indulása előtt: ld. Kizilov, 24. o. 26. sz. jegyzet, ill. PSZRL. T. I. 422. Az évkönyv szóban forgó oszlopában olvashatunk ugyan Konsztantyin rangidősségéről, de akkor egyrészt másképpen kellett volna hivatkozni, másrészt az ő korábbi szeniori pozíciójával nem érdemes külön foglalkozni, hiszen az őt elsőszülöttként illette meg. Csak az után vesztette el, miután apjával szembe fordult. (Az oblaszty kifejezés Kizilovnál analóg a voloszttyal, ld. 4. sz. jegyzet.)

zetek, tehát a másik oldalhoz tartozók is érdekeltek voltak a szerződés megkötésében. A további események megmutatták, hogy az utóbbiak okkal nyugtalankodtak Vlagyimir fővárosi státusza miatt. Mivel Rosztov továbbra is pályázott az elsőségre, Vszevolod a legidősebb fiáért üzent, hogy szerződést kössenek Vlagyimirral. A szerző úgy látta, hogy az ellenszegülő Konsztantyin Rosztovot Vlagyimir fölé akarta helyezni. Végezetül Limonov ugyan nem hasonlította az 1211. évi gyűlést a későbbi zemszkij szoborokhoz, de azt a sajátos megállapítást tette, hogy Vszevolod szobort hívott össze, amelyen az egész föld (Északkelet-Rusz) tehetős rétegeinek képviselői mellett részt vett Vlagyimir vecsége is, s a gyűlésen szerződést kötöttek.³⁴

Szintén új megközelítést alkalmazott Ja. Ny. Scsapov, az óorosz egyháztörténet szakértője. Ő az 1211. évi vlagyimiri eseményeket az 1187. évi halicsiakkal hasonlította össze, s – az egyház képviselőinek szerepét némiképpen túlhangsúlyozva – az alábbiakat írta: 1187-ben Halicsban Jaroszlav Oszmomiszl fejedelem szobort hívott össze azzal a céllal, hogy megkapja a beleegyezést ahhoz a jogsértéshez, hogy a hatalmat törvényes fia, Vlagyimir helyett szeretőjétől született fiának, Olegnek adja át. Jaroszlav háromnapos sírása nem vezetett eredményre, mert a kereszt megcsókolása (vagyis az eskütétel) ellenére halála után a halicsiak Vlagyimirt hívták meg magukhoz, s ő elfoglalta az apai trónt. Ugyanez ismétlődött meg Vlagyimir–Szuzdalban 1211-ben, ahol – ugyancsak a legidősebb fiú trónöröklési jogának megsértésekor – Vszevolod szintén az egyházhoz fordult. Azonban az itt született döntés hatékonynak bizonyult, és a fejedelmi trónok egymáshoz való viszonya egy ideig fennmaradt.³⁵

A magyar kutatók közül Font Mártát az 1211-es vlagyimiri gyűlés olyan rendezvényre emlékeztette, amellyel az összehasonlítás eddig nem merült fel: Vszevolod a halálát megelőző évben tartott gyűlésen fejedelemsége befolyásos elitjét arra akarta rávenni, illetve ígéretét kicsikarni, hogy halála után második legidősebb fia kövesse őt a fejedelemség élén. Valószínűleg nem ez volt az egyetlen alkalom, amikor összehívta földjének előkelőit, és egyezkedett velük. A gyűlés emlékeztet arra az esetre, amikor Vszevolod Olgovics kijevi nagyfejedelem 1146-ban összehívta a kijevieket, hogy tegyenek esküt utódlási terveire. Ugyanakkor Font Márta nem látott különösebb hasonlóságot az 1211. évi rendezvény és a novgorodiak fejedelmválasztó összejövetelei vagy a 16–17. századi zemszkij szoborok között. Az utóbbi esetben konkrétan Rüss már említett nézetére reagált.³⁶

Néhány évvel később M. B. Szverdlov foglalkozott az 1211. évi eseményekkel. Úgy vélekedett, hogy Konsztantyin a Vlagyimir–szuzdali Fejedelemség fölötti hegemonia megszerzésére törekedett. A közte és apja között levő ellentét fokmérőjének tartotta Perejaszlavl Szuzdalszkij Évkönyvének azt a híradását,

³⁴ *Ju. A. Limonov: Vlagyimiro–Szuzdalszkaja Rusz. Ocserki szocialno-polityicseszkoj isztorii. L., 1987. 106.* Az obscsina kifejezés jelen esetben Vlagyimir politikai szempontból aktív lakosainak közösségként értelmezhető.

³⁵ *Ja. Ny. Scsapov: Goszudarsztvo i cerkov Drevnyej Ruszi XII–XIII vv. M., 1989. 184–185.*

³⁶ *Font Márta: Oroszország, Ukrajna, Rusz. Balassi, Bp.–University Press, Pécs, 1998. 66.*

mely szerint Konsztantyin nem ment el Vszevolod temetésére. A további eseményeket Szverdlov így mutatta be, ill. értékelt: Vszevolod Jurijra hagyta a rangidőséget, Vlagyimirt, a fővárost, és őt bízta meg fiatalabb fiai (Szvjatoszlav, Iván) nevelésével. Bár a fejedelem szétszította a központokat utódai között, a politikai helyzet labilis volt.³⁷

Ju. V. Krivosejev kötete Szverdlovéval azonos évben jelent meg. Krivosejev viszonylag hosszan elemezte az általunk vizsgált eseményeket. Őt elsősorban a Vszevolod által összehívott gyűlés jellege foglalkoztatta, s az alábbi megállapításokat tette: a történészek többsége³⁸ egyetért abban, hogy a rendek képviselőinek szoborjára (gyűlésére) került sor. Északkelet-Rusz fejlődése a területi egységek, a városállamok³⁹ keretein belül ment végbe. A városállamok társadalmi-politikai struktúrájának egyik fő intézménye a vecse, a város és a voloszty egész szabad lakosságának gyűlése volt. Feltételezhető, hogy a «вси люди» („az összes ember”) megfogalmazás nem speciális képviselők, hanem a szabad nép önkéntesség alapján történő részvételét jelöli. Az óorosz városállamok társadalmi életében a nép jelentősége nem kétséges. Az 1211-ben Vlagyimirban megtartott gyűlés vecse volt, s azok közé a vecsegyűlések közé tartozik, amelyek Északkelet-Ruszban a 12. század második felében és a 13. század elején a városi obscsinák harcaival voltak kapcsolatosak. Az 1211. évi gyűlés nem volt sem feudális gyűlés, sem a rendek képviselőinek zemszkij szoborja. A zemszkij szoborok ideje még nem érkezett el. Krivosejev felhívta a figyelmet a következőkre is: mivel a vecse Jurij vlagyimiri fejedelemmé választásáról döntött, olajat öntött a tűzre; következésképpen mintegy a kezdetét jelentette Vlagyimirban az északkeleti városok közötti ellentéteknek, amelyek tulajdonképpen nem is szűntek meg.⁴⁰

Az 1211-es események a James Millar által szerkesztett amerikai enciklopédiába szintén bekerültek. Martin Dimnik, az Északkelet-Rusz uráról készített szócikk szerzője konstataálta, hogy Vszevolod elismertette elsőbbségét a déli (szmolenszki, volhíniai, csernyigovi) dinasztiaikkal és a kijevi nagyfejedelemmel szemben, azonban halála előtt felosztotta az általa birtokolt területet az összes fia között, valamint a másodszülött Jurijt jelölte ki örökösének. Dimnik szerint az utóbbi lépések meggyengítették a vlagyimiri fejedelem hatalmát.⁴¹

Sz. A. Melnyikov – kötete témájának megfelelően – jogi szempontok alapján közelítette meg a kérdést. Konceptiójának lényege az alábbiakban foglalható

³⁷ M. B. Szverdlov: Domongolszkaja Rusz. Knyaz i knyazseszkaja vlaszty na Ruszi VI–pervoj trefyji XIII v. SzPb., 2003. 633.

³⁸ Krivosejev konkrétan V. T. Pasuto, L. V. Cserepnin, Ju. A. Kizilov és B. A. Ribakov nevét említette.

³⁹ A Frojanov-féle iskola, amelyhez Krivosejev tartozik, igen nagy szerepet tulajdonít a városállamnak (город-государство). Ez a fogalom egy központi településre és a körülötte elhelyezkedő területekre, a volosztyra vonatkozik. A városállamokhoz: I. Ja. Frojanov – A. Ju. Dvornycsenko: Goroda-goszudarsztva Drevnyej Ruszi. L., 1988.

⁴⁰ Krivosejev, 51-54, 58-59. Frojanov, az irányzat vezéralakja is vecsének nevezte az 1211. évi rendezvényt: I. Ja. Frojanov: Drevnyaja Rusz. Opit isszledovanyija isztorii szocialnoj i polityicseszknoj borbi. M–SzPb., 1995. 693-694.

⁴¹ Encyclopedia of Russian History. Editor in chief: James R. Millar. Volume 4. 2004. 1653.

össze: Vszevolod azt tartotta, nem kell, hogy Konsztantyin legyen az örököse, s céljának megvalósítása érdekében ismét alkalmazta az óoroszlav szerződés konstrukcióját. A gyakorlat azonban másként alakult, Konsztantyin többször is megkísérelte, hogy nagyfejedelem legyen, és 1216-ban ez sikerült neki. Az események a fejedelmi öröklés két módja (szerződés, szokásjog) összeütközésének klasszikus példáját jelentik. Vszevolod szerződésének rendelkezései ellentétesek voltak a szokásjoggal, és ez a rendelkezéseket illegitimé tette örökösei többségének szemében.⁴²

Felosztás és újabb feszültségek

Perejaszlavl Szuzdalszkij Évkönyve szerint Vszevolod még életében volosztyokat adott fiainak: Konsztantynnak Rosztovot, Jurijnak Vlagyimirt, Jaroszlávnak (az északkeleti) Perejaszlavlot, Vlagyimirnak Jurjevet (Jurjev Polszkijt), Szvjatoszlávot és Ioannt, a két legfiatalabbat pedig Jurij gondjaira bízta, és kérte őt, legyen apjuk helyett apjuk; majd felszólította őket, hogy ne harcoljanak egymással.⁴³ Arra, hogy a nagyobb központok esetében az örökhagyó szándéka aligha valósulhatott meg automatikusan, Perejaszlavl Szuzdalszkij esete világít rá. A város évkönyve szerint a kijelölt Jaroszlav 1212. április 18-án érkezett meg, összehívta a perejaszlavliakat, és ezt mondta: „apám Istenhez távozott” («от(е)ць мои иде къ б(о)гови»), majd megkérdezte őket, elfogadják-e fejedelmüknek. Az utóbbiak felesküdték rá, s így Jaroszlav elfoglalhatta a trónt. A szöveggörnyezet alapján, különösen a „miután összehívta az összes perejaszlavlit” («съзвавъ вси пряславци») kifejezés azt mutatja, hogy a fejedelmet a vecse választotta meg, pontosabban a fejedelem jelölését a vecse hagyta jóvá.⁴⁴

Nincs okunk kételkedni benne, hogy a haldokló Vszevolod a belső harc elkerülésére szólította fel fiait. Joggal tarthatott a belviszálytól, mert egyrészt az ellentétek – mint láttuk – már az örökség felosztásakor megmutatkoztak. Másrészt úgy tűnik, összesen nyolc fia (és négy lánya) született. Ezért kapta a Nagy Fészek (Bolsoje Gnyezdo) ragadványnevet. A nyolc fiú közül hat még 1212-ben is életben volt, bár akkor még valamennyien fiatalnak számítottak. Konsztantyin, a legidősebb is csak a 27. életévét töltötte be, Ioann, a legfiatalabb pedig mindössze 15 éves volt.⁴⁵ Az utódok nagy száma eleve magában hordozta a trónharcok lehetőségét. 1211-ben még csak a regnáló fejedelem és az első számú örökös

⁴² Sz. A. Melnyikov: Isztoriko-pravovije fakti evoljucii Drevnyerusszkovo goszudarsztva (IX–XV vv.). M., 2010. 75-76. A rendelkezések alatt Melnyikov azt érti, hogy Vszevolod felosztotta a volosztyokat a fiai között.

⁴³ PSZRL. T. XLI. M., 1995. 129.

⁴⁴ Vszevolod halála és Jaroszlav megválasztása: uo. 129-130. Ugyanezen forrás a fejedelem halálát 1212. április 16-ra teszi. Más források néhány nappal eltéréssel adják meg a vlagyimiri fejedelem halálának időpontját. A Lavrentyij-évkönyv szerint ez április 13-án, a Moszkvai Évkönyvi Szvod és a hozzá közel álló Voszkreszenszkij-évkönyv szerint április 15-én történt: PSZRL. T. I. 436, MSZV. 150, PSZRL. T. VII. 117.

⁴⁵ A vlagyimir-suzdali fejedelem népes családjához: Makai János: Vszevolod fejedelem „nagy fészke”. In: Acta Academiae Agriensis. Nova Series. Tom. XXXIX. Sectio Historiae. Eger, 2012. 143-157.

konfliktusa volt megfigyelhető, az 1212–1216 között zajló belső küzdelmekben viszont már Vszevolod mindegyik fia részt vett.

Az 1212 tavaszán megtartott temetésen a hat életben levő fiú közül az egyik forrás szerint öt,⁴⁶ a másik szerint négy jelent meg,⁴⁷ ezután pedig még élesebben mutatkozott meg az 1211-ben kezdődött belviszály. A Lavrentyij-évkönyv verzióját olvasva úgy tűnhet, hogy az ellentétek nem voltak jelentősek. A fivérek viszonyáról ez az alábbiakat tartalmazza: 1212-ben Jurij Jaroszlávval együtt Rosztovhoz vonult, ott kibékült Konsztantynnal, majd mindketten hazatértek. A következő évben öccsük, Vlagyimir Moszkvába ment, Jurij és Jaroszlav pedig másodjára vonult Rosztovhoz. Ezúttal szerződést kötöttek Konsztantynnal, s azt követően Moszkvához vonultak. Onnan távozásra bírták Vlagyimirt, és Perejaszlavl Russzkij (a déli Perejaszlavl) trónját adták neki. 1216-ban a novgorodiak meghívták fejedelmüknek Jaroszlávot Perejaszlavlból, az ördög azonban viszályt szított Vszevolod fiai között, ezért Konsztantyin, Jurij és Jaroszlav csatát vívott Jurjevnél. Konsztantyin győzött, övé lett a vlagyimiri trón, míg a szuzdali Jurijé, „és nagy volt az öröm a szuzdali földön, egyedül az ördög siratta saját vesztét”.⁴⁸

Ez az ismertetés a szolid történelemhamisítás kategóriájába tartozik. Vszevolod, az apa megkapja benne a tiszteletet, mivel nevének említésekor még megtalálható a nagyfejedelmi titulus. Ugyanez már nem jár ki Jurijnak, sőt az sem derül ki róla, hogy 1212–1216 között ő állt Vlagyimir élén. Az egyértelmű, hogy Jurij első számú szövetségese Jaroszlav volt, de az nem, miért vonultak kétszer is Rosztov ellen. Jaroszlav hirtelen novgorodi fejedelmként, máskor egy ütközet veszteseként jelenik meg. Az események főszereplője a rosztovi Konsztantyin, aki végül megszerzi Vlagyimirt, s Szuzdalt Jurijnak engedi át. A krónikás vagy a későbbi kompilátor nyilvánvalóan szándékosan rövidítette le az eseményeket, hallgatott el tényeket, s készített egy Konsztantynnal rokonszenvező verziót.

Az események korrektebb ismertetése csak a többi forrás, elsősorban Perejaszlavl Szuzdalszkij Évkönyve és a Moszkvai Évkönyvi Szvod bevonásával lehetséges. Ezek segítségével a következőképpen rekonstruálhatók a történetek. A belviszályhoz vezető első lépést a tizenhét éves Szvjatoszlav tette meg: megharagudott Jurijra, Rosztovba távozott, s ott beszámolt a Vlagyimir városában történekről. Amint Konsztantyin meghallotta, hogy Vszevolod meghalt, és Jurij ült az apai trónra, azt kérdezte, hogy vajon az a fiatalabbat, vagy őt, az idősebbet illeti-e meg, majd Szvjatoszlávval együtt Jurij elleni támadásra kezdett készülődni. Jurij kompromisszumot ajánlott: átadja bátyjának Vlagyimirt, ő pedig Rosztov élére kerül. Konsztantyin érdemben ezúttal sem egyezkedett, mivel Vlagyimirt elfogadta volna, de Rosztov élére saját fiát szándékozott állítani, s Jurijnak Szuzdalt szánta. (Ez volt a Rosztov elleni első támadás Lavrentyij-évkönyv által elhallgatott oka.) Mivel Jurij nem érte be Szuzdallal, Jaroszlávtól

⁴⁶ PSZRL. T. XLI. 129.

⁴⁷ MLSZV. 150. Ugyanez olvasható a Voszkreszenszkij-évkönyvben is: PSZRL. T. VII. 117.

⁴⁸ PSZRL. T. I. 437-440.

kért segítséget, majd a vlagyimiriak, szuzdaliak és a perejaszavlviak Rosztovhoz vonultak. Konsztantyin az Isnya folyó gázlójánál állította fel saját csapatait. Ezért és a nagy sár miatt támadók nem tudták megközelíteni Rosztovot. Végül a felek kibékültek, s ezt a kereszt megcsókolásával, vagyis esküvel pecsételték meg.⁴⁹ A moszkvai forrás azzal a kiegészítéssel szolgál, hogy Jurij és Jaroszlav mellett két másik fivér is részt vett a Rosztov elleni támadásban.⁵⁰

1212–1213 telén egy másik fivér, a Lavrentyij-évkönyvben is említett Vlagyimir keltett feszültséget: nem akart Jurjev fejedelme lenni, ezért előbb a Voloknak nevezett területre, majd Moszkvába „futott”.⁵¹ A Moszkvai Évkönyvi Szvod azt sugallja, hogy ezek mögött a lépések mögött is a legidősebb fivér állt: Vlagyimir először Rosztovba „futott”, később a Volokba ment, ahonnan Konsztantyin Moszkvába küldte. Szvjatoszlav viszont Konsztantyintól visszatért Jurijhoz, s az utóbbtól megkapta Jurjev Polszkij irányítását.⁵² Szvjatoszlav tehát előre lépett a sorban, mivel megkapta azt a volosztyot, amelyet apjuk eredetileg bátyjának, Vlagyimirnak szánt, az utóbbi pedig – mivel Jurij fennhatósága alá tartozó településre fészkelte be magát – támadásra számíthatott.

Az 1214. év olyan belháborút hozott, amely a Kijevi Rusz déli részének belháborúira emlékeztet. Perejaszlavl Szuzdalszkij Évkönyve szerint a harcot ezúttal Konsztantyin kezdte: elfoglalta a Szol Velikaja nevű települést, Kosztromát pedig felperzselt. Mindkettő Jurij fennhatósága alá tartozott. Jaroszlávtól Nyerehtát szerezte meg. A válasz Jurij és Jaroszlav második Rosztov elleni támadása volt. (A Lavrentyij-évkönyv természetesen ezúttal sem tudósít a kiváltó okról.) A fivérekhez Dávid muromi fejedelem is csatlakozott. A támadók azonban nem bocsátkoztak harcba, csak álltak («сташа») az Isnya folyónál. Amikor a Rosztov elleni akcióról értesült, Vlagyimir fejedelem, nyilván Konsztantyin megsegítése érdekében, a moszkvaiakkal és saját druzsinájával támadást intézett a Jaroszlav által ellenőrzött Dmitrov ellen, s így a helyzet kezdett teljesen kaotikussá válni. A dmitroviak nem adták meg magukat. Az erődítménybe zárkóztak, nyilaikkal védekeztek, és le akarták löni Vlagyimir fejedelmet. Mivel Jaroszlav támadásától tartott, Vlagyimir elmenekült Dmitrov alól, miközben druzsinája veszteségeket szenvedett a dmitroviak ellentámadása miatt. A Rosztovnál állomásozó Jurij és Jaroszlav kiegyezett Konsztantyinnal, és a második támadás is a kereszt megcsókolásával végződött. Jurij azonban le akart számolni kellemetlenkedő öccsével, Vlagyimirral. Ehhez Konsztantyintól és Jaroszlávól kért segítséget. Moszkvához vonult, „megostromolta”, majd Vlagyimirt Perejaszlavl Russzkij irányításával bízta meg, vagyis eltávolította Északkelet-Ruszból.⁵³ A moszkvai forrás szerint Jurij második Rosztov elleni hadi vállalkozásában a muromi Dávid fejedelmen és Jaroszlávon kívül két legfiatalabb öccse, Szvjatoszlav és Ioann is részt vett. Az Isnya folyónál ezúttal harcra került sor,

⁴⁹ PSZRL. T. XLI. 129-130.

⁵⁰ MLSZV. 150.

⁵¹ PSZRL. T. XLI. 130.

⁵² MLSZV. 151.

⁵³ PSZRL. T. XLI. 131.

majd néhány nap elteltével békekötés következett.⁵⁴ A Moszkvai Évkönyvi Szvod sem a Dmitrov elleni akcióról, sem arról nem tud, hogy Jurij konkrétan Konsztantyinól is segítséget kért volna. Az utóbbi egyébiránt logikátlanak tűnik, mivel Vlagyimir lépései teljességgel megfeleltek Konsztantyin érdekeinek.

Perejaszlavl Szuzdalszkij Évkönyvében több híradás nem található a fivérek közötti viszályról, sőt az 1214-es évvel a forrás le is zárja az események ismertetését. Kérdés, hogy ez az évkönyv, amely a korszak többi kútfőjéhez hasonlóan nem maradt fenn eredeti formájában, mennyire megbízható. A válaszhoz történetének rövid áttekintése is szükséges. Perejaszlavl Szuzdalszkij Évkönyvének teljes szövegét a 15. századi ún. Archívumi Másolat,⁵⁵ vagy más néven az Archívumi Gyűjteményben található másolat⁵⁶ tartalmazza. A. A. Sahmatov, a forráskutatás máig nagy tekintélynek örvendő képviselője, miután Perejaszlavl Szuzdalszkij Évkönyvét és a Lavrentyij-évkönyvet összehasonlította, azt állapította meg, hogy 1206-ig csak jelentéktelen eltérések vannak a szövegükben.⁵⁷ Később pontosított: ez az 1175. évtől figyelhető meg.⁵⁸ A perejaszlavl forrás eredetével kapcsolatban több kutató is hasonlóan fogalmazott: Perejaszlavl Szuzdalszkij Évkönyvében az 1205. évinek nevezett szvod mutatkozik meg,⁵⁹ ill. lehetséges, hogy a fenti évkönyv forrása az 1205–1206. évi vlagyimiri szvod volt, amelyet az Archívumi Másolatban a perejaszlavl évkönyv folytat.⁶⁰ Sahmatov követője, M. D. Priszjolkov arra a következtetésre jutott, hogy létezett 1212. évi vlagyimiri szvod is.⁶¹ Véleménye szerint Perejaszlavl Szuzdalszkij Évkönyvének szövege lényegében az 1212. évi nagyfejedelmi szvodéval egyezik meg, ill. az utóbbi egy nagyon jelentéktelen átalakításon ment keresztül, amely perejaszlavl jelleget akart neki adni. Ez a „perejaszlavlizált” szvod (Perejaszlavl Szuzdalszkij Évkönyve) 1214-ig folytatódik. Az 1213-1214. évi tartalom alapján ítélve Jaroszlav Vszevolodovics fejedelemsége alatt Perejaszlavlban készült, bár nem tévesztette szem elől a vlagyimiri és rosztovi eseményeket sem.⁶² Hasonló nézet az újabb történeti irodalomban is található: Perejaszlavl Szuzdalszkij Év-

⁵⁴ MLSZV. 152.

⁵⁵ G. M. Prohorov: Radzivilovszkij szpizok Vlagyimirszkaj letopisz po 6714 (1205/6) god. In: Radzivilovszkaja letopisz. Tyekszt, isszledovanyije, opiszanyije minyiatúr. Otv. red.: M. V. Kukuskina. SzPb.–M., 1994. 269.

⁵⁶ Ny. I. Miljutyenko: Vlagyimirszkij velikoknyazseszkij szvod 1205 goda (Radzivilovszkaja letopisz). In: TODRL. Insztyitút russzkaj lityeratury Rosszjizskaj Akagyemii Nauk. SzPb., 1996. T. 50. 40.

⁵⁷ A. A. Sahmatov: Isszledovanyije. In: Radzivilovszkaja, ili Kenyigbergszkaja letopisz: Sztatyji o tyeksztje i minyiaturah letopisz. OLDP, Vip. CXVIII. SzPb., 1902. 60.

⁵⁸ Sahmatov, 1938. 51.

⁵⁹ Miljutyenko, 54.

⁶⁰ Prohorov, 278-279.

⁶¹ Priszjolkov, 38, 131-135. A 13. század eleji vlagyimiri évkönyvírás produktumaival kapcsolatos nézetek nem korlátozódnak arra, hogy 1205. évi vagy 1205–1206. évi szvod létezett. Sahmatov feltételezése szerint 1212–1214-ben, Limonov szerint 1215–1216-ben is összeállítottak egy szvodot: Sahmatov, 1938. 46. Limonov, 1967. 166. Az utóbbit Limonov egyszerűsítve 1215. évi vlagyimiri szvodnak nevezte.

⁶² Priszjolkov, 101-102, 131.

könyvének fő forrása az 1212-ben Vlagyimirban készült szvod volt. Ezt folytatták 1213-1214-ig, a korábbi szövegbe pedig olyan híradásokat írtak bele, amelyek Perejaszlavval kapcsolatosak.⁶³ Perejaszlavl Szuzdalszkij évkönyve 1214–1216 között az északkeleti Perejaszlavban készült,⁶⁴ ill. a munka 1216-ban szakadt félbe, miután Jaroszlav és Jurij megsemmisítő vereséget szenvedett a Lipica folyónál.⁶⁵

Mivel a Lavrentyij-évkönyv elbeszélését a „vészes vérszegénység” jellemzi, Perejaszlavl Szuzdalszkij Évkönyve pedig már egyáltalán nem ismerteti az eseményeket, az 1215–1216-os esztendő történései Moszkvai Évkönyvi Szvod mellett az Első Novgorodi Évkönyv segítségével rekonstruálhatók. A novgorodi évkönyvírás történetét három szakaszra lehet osztani. Az első periódust (11–14. század) két forrás képviseli: az Első Novgorodi Évkönyv régebbi, ill. újabb szövegváltozata. Az előbbinek egyetlen másolata egy 14. század közepéről származó kéziratban maradt fenn. Ez a legrégebbi orosz évkönyv, és a Lavrentyij-évkönyv szövege mellett mindössze ezt írták pergamenre. Az újabb szövegváltozatnak négy másolata ismeretes. Novgorodban az aktívabb évkönyvírás a 12. században kezdődött. Ebben az időszakban kolostori és templomi feljegyzések is születtek. A témánk szempontjából fontosabb 13. században legalább két novgorodi krónikás dolgozott, és mindkettő a világi papsághoz tartozott. Az Első Novgorodi Évkönyv régebbi és újabb szövegváltozata az 1330. évig nyilvánvaló hasonlóságot mutat, ezért feltételezhető, hogy a 14. század 30-as éveiben létezett egy szvod, amely az alapjuk lehetett. Mindkét változat – másképpen fogalmazva: mindkét évkönyv – alapvetően a novgorodi eseményekkel foglalkozik.⁶⁶

A moszkvai forrás igen részletesen tudósít arról a háborúról, amely Vlagyimir–Szuzdalban megváltoztatta az erőviszonyokat. Az előzményt Jaroszlav 1215. évi novgorodi fejedelemmé választása jelentette, a lavinát pedig az indította el, hogy az új fejedelem két személyt elfogatott, majd Tverben börtönbe záratta őket. (Az utóbbi település nem is Novgorod, hanem a Vlagyimir–szuzdali Fejedelemség területén helyezkedett el.) Mivel a szmolenszki származású Rosztyiszlavicsok Msztyiszlav (Udaloj, Udatnij) fejedelem vezetésével szervekedni kezdtek, Jaroszlav Novij Torgba távozott, ahol igen barátságtalan lépéseket tett: a novgorodi kereskedőket elfogatta és megbilincselte, áruikat, lovakat pedig szétosztotta, a Novgorodból küldött követeket szintén megfosztotta szabadságuktól. Miután Jurijtől és Konsztyantintól is kapott támogatást, Jaroszlav megkezdte a toropeci voloszty elfoglalását. Msztyiszlav és szövetségesei a novgorodiakkal 1216 tavaszán támadást indítottak Jaroszlav ellen, aki elmenekült Novij Torgból. A támadók elfoglalták a Vlagyimir–Szuzdalhoz tartozó Volgamentét, s Konsztyantinnal is szövetkeztek. Jaroszlav mellett többek között

⁶³ Ziborov, 106-107.

⁶⁴ Sahmatov, 1902. 33-35.

⁶⁵ Miljutjenko, 36-37.

⁶⁶ Ziborov, 68, 70-75. A forráskiadványok az Első Novgorodi Évkönyv két szövegváltozatát egy kötetben hozzák. Mivel a kettőnek az ismertetése valóban nagyon hasonló, többnyire elegendő a régebbire hivatkozni. Azonban, mivel kisebb eltérések léteznek, feltétlenül szükséges az újabb szövegváltozat tanulmányozása is.

az erős haddal rendelkező Jurij, öccsük, Szvjatoszlav és a muromiak sorakoztak fel. A döntő ütközetre 1216 áprilisában Jurjev Polszkij közelében, a Lipica (más néven: Lipici) folyó mellett került sor. A Jurij és Jaroszlav által vezetett koalíció nagy vereséget szenvedett. A legtöbbet Jurij vesztette: a szeniori pozíciót, a vlagyimiri trónt és a közvetlenül az utóbbi ellenőrzése alatt álló területeket, s meg kellett elégednie a jelentéktelen Gorogyec Ragyilovval. Jaroszlav behódolt Konsztantynnak, „sok ajándékot” adott a győztes fejedelmeknek és parancsnokoknak, de ezen az áron Perejaszlavlot megtarthatta. Konsztantyin megszerezte a rangidősséget is jelképező Vlagyimirt, miközben Rosztovról sem mondott le. A novgorodiak visszavették Novij Torgot, és kiszabadították fogságba vetett társaikat.⁶⁷ Feltételezhetően hadizsákmányhoz is jutottak, mivel nehéz elképzelni, hogy nem fosztogatták az elfoglalt településeket, ill. nem részesültek a Jaroszlav által átadott „sok ajándékból”.

A fenti évkönyvrészlet szemlélete egyértelműen különbözik az 1214-gyel záruló perejaszlavlai forrásétól. Jaroszlav itt nem Jurij nélkülözhetetlen szövetségese, hanem bajkeverő. Az ő lépései jelentik minden rossznak a forrását: novgorodi előkelőket, kereskedőket és követeket záratott börtönbe;⁶⁸ apósa, Msztyiszlav felszólítására nem távozott Novij Torgból; a Rosztyiszlavicsok második Novij Torgba küldött üzenetére is egyértelmű választ adott: „nem akarok békét” («мира не хочу»);⁶⁹ és a lipicai csata előtt sem volt hajlandó engedményre.⁷⁰ A krónikás szerint a vereség után Jurij is őt hibáztatta,⁷¹ behódolásának ismertetése pedig nem nélkülözi a kárörömet sem: miután a győztes fejedelmek Perejaszlavlhoz vonultak, Jaroszlav békét kért, és fejet hajtott Konsztantyin előtt, s arra kérte bátyját, hogy ne adja őt át apósának, Msztyiszlávnak. Az utóbbinak a követelésére ki kellett engednie a városból saját feleségét, a még nála (valószínűleg fogságban) levő, ill. a korábban vele harcoló novgorodiakat. Msztyiszlav elvonulása előtt Jaroszlav sokszor kérlelte őt, hogy engedje vissza a feleségét, de apósa ezt nem tette meg.⁷² A krónikás szerint három alkalommal Jurij is elég makacsnak bizonyult,⁷³ összességében mégis inkább tragikus alakként jelenik meg. A szerző Konsztantyinhoz való viszonyát korrektnek mondhatnánk, ha nem érzékeltetné, hogy köpönyegforgató volt: előbb fiát küldte segítségként Jaroszlávhoz, majd az ellenséghez csatlakozott fivéreivel szemben, s így Jurijtől megszerezte Vlagyimirt.⁷⁴ Elképzelhető, hogy a Moszkvai Évkönyvi Szvodban a lipicai csatáról, ill. előzményeiről és következményeiről szóló tudó-

⁶⁷ MLSZV. 152-158. Novij Torg (Torzsok) Novgorod fennhatósága alá tartozott. A rajta átvezető kereskedelmi útvonal nélkülözhetetlen volt Novgorod ellátásához. Toropéc a körülötte elhelyezkedő területekkel (voloszttyal) a Szmolenszki Fejedelemség része volt, de a novgorodi határ közelében helyezkedett el.

⁶⁸ Uo. 153.

⁶⁹ Uo. 153-154.

⁷⁰ Uo. 155.

⁷¹ Uo. 157.

⁷² Uo. 158.

⁷³ Uo. 154-155.

⁷⁴ Uo. 153-154, 157.

sítás Jurij (később ismét vlagyimiri nagyfejedelem: 1218–1238) évkönyvíróinak tollából született, bár később némi korrekciót végrehajthattak rajta. Összességében ez az ismertetés sokkal kevésbé elfogult, mint az a vázlat a Lavrentyij-évkönyvben, amely rosztovi szempontból íródott.

Az Első Novgorodi Évkönyv, a helyi krónika a moszkvai forrás hat oldala helyett csak bő hármat szentel a fenti eseményeknek, azonban azok lényegét ugyanúgy adja vissza. A benne található novgorodi vonatkozású kiegészítő információk árnyalják a Moszkvai Évkönyvi Szvod által festett képet. Kiderül belőle, hogy Jaroszlav nemcsak két ember bebörtönzésével haragította magára a novgorodiakat, hanem leszámolt a tiszjackijjal, az egyik legfontosabb tisztség viselőjével is. Amikor Novij Torgba vonult vissza, lefoglalta a gabonát, nem engedte át az áruszállító szekereket, s így Novgorodban nagy áremelkedés, szörnyű éhínség, majd tömeges éhhalál következett be.⁷⁵ A Moszkvai Évkönyvi Szvod szerint mindössze öt novgorodi vesztette életét az összecsapásokban, s ezt az információt a helyi forrás régebbi szövegváltozata az elesett novgorodiak nevének felsorolásával támasztja alá.⁷⁶

Az okok és a következmények

Amint láttuk, a történettudományban nincs egységes álláspont az 1211. évi eseményekkel kapcsolatban. Naszonov például diplomatikusan bölcs döntésének nevezte azt, hogy Vszevolod az összes város képviselőinek összehívásával szerzett támogatást Jurij későbbi szeniori pozíciójához. Szolovjov szerint a fejedelem, amikor haldoklott, kivonta a kardot fiai között. Krivosejev úgy vélekedett, hogy 1211-ben a vecse olajat öntött a tűzre.⁷⁷ Paradox módon Naszonov, Szolovjov és Krivosejev értékelése is helytálló. Mivel a fejedelem ragaszkodott Vlagyimir városának északkeleti vezető szerepéhez, önmagában azonban csak a hatalmi képlet egyik elemét jelentette, az egyetlen lehetséges megoldást választotta: a renitens Konsztantyin helyett széles körű támogatással Jurijnak adta a rangidősséget. Ezzel viszont megsértette a szeniorátus rendjét, s valóban kivonta a kardot, ill. olajat öntött a tűzre. A bonyolult helyzetnek nem volt jó megoldási lehetősége.

Elképzelhető, hogy a válságot és a későbbi belviszályt egyedül Konsztantyin makacssága okozta? Szolovjov és Naszonov nem érte be ezzel a magyarázattal. Az előbbi a rosztoviak által jelentett veszéllyel indokolta, hogy a legidősebb fiú Rosztovra és Vlagyimirra is igényt tartott, az utóbbi szerint Konsztantyin „személyes igényei megvalósításának módját” a rosztovi vecse követeléseit idézték

⁷⁵ Novgorodszkaja pervaja letopisz sztarsevo i mladsevo izvodov (NPL). M.–L., 1950. 54. A novgorodi krónikás összességében korrekt módon mutatta be a tragikus novgorodi események okát: előbb jelezte, hogy a fagy elpusztította a gabonát (nyilván a vetést), s csak utána ismertetete Jaroszlav lépéseit.

⁷⁶ MLSZV. 156. NPL. 57. Az Első Novgorodi Évkönyv újabb szövegváltozata csak négy elesett novgorodit sorol fel: uo. 257.

⁷⁷ Naszonov, 1924. 25. Szolovjov, kny. I. t. 2. 585. Krivosejev, 59.

elő, ill. külön hangsúlyozta az ottani bojárok szerepét.⁷⁸ Rosztov, a régi központ lakói az 1174–1177. évi belviszály során ellenséges magatartást tanúsítottak a vlagyimiriakkal szemben: azzal fenyegetőztek, hogy felgyújtják Vlagyimirt, és poszadnyikot (helytartót) állítanak az élére, s azt hangoztatták, hogy a vlagyimiriak az ő holopjaik (rabszolgáik).⁷⁹ A rosztovi bojárok Vlagyimirt alárendelt városnak nevezték.⁸⁰ Vszevolod megválasztása (1176) után Rosztovba unokaöccsét, Msztyiszlav Rosztyiszlavicsot hívták meg fejedelemnek. Msztyiszlav összehívta a város fegyverforgatásra alkalmas, szabad jogállású lakóit, valamint az egész druzsinát.⁸¹ Vszevolod azonban még ugyanebben az évben, 1176-ban a perejaszlavliak segítségével győzelmet aratott Msztyiszlav fölött. A győztesek a bojárok egy részét megölték, egy részét és a rosztoviakat elfogták; a bojárok falvait, lovait és szarvasmarháit elvették.⁸² 1177-ben a rosztoviak egy része ismét részt vett egy Vszevolod elleni eredménytelen fegyveres támadásban. A döntő csata után a foglyokat Vlagyimir városába vitték, ahol a lakosság soraiban zavargás kezdődött. A vlagyimiriak az elfogottakat ellenségnek tekintették, s azt követelték, hogy Vszevolod fejedelem vagy végeztesse ki, vagy vakíttassa meg, vagy pedig adja át őket. Haragjuk részben a rosztoviak ellen irányult.⁸³

A fenti események alapján úgy tűnik, hogy 1177-re a Vszevolod és a vlagyimiriak leszámoltak a rosztoviakkal. Az 1177 és 1212 közötti időszokról szóló híradásokban nincs nyoma annak, hogy a régi város vecséje, ill. bojári veszélyeztették volna Vszevolod uralmát. Kérdés, mi alapján állítható, hogy Konsztantyin törekvései mögött nemcsak személyes ambíciói, hanem a rosztoviak álltak. Arra vannak példák az 1212–1216 közötti időszakból, hogy a hatalmi képlet minden eleme működött: Jurij fejedelem tanácskozott a druzsinájával, ill. összehívta a vecsét.⁸⁴ Az a híradás, miszerint apjuk halála után Konsztantyin és Szvjatoszlav katoná(ka)t kezdett gyűjteni Jurij ellen («начя събирати воя»),⁸⁵ valószínűleg a rosztovi városi haderő, tehát nem a fejedelmi druzsina összehívására utal.⁸⁶ Arról is van adat, hogy 1216-ban a rosztoviak Konsztantyinnal együtt csatlakoztak a Jaroszlav és Jurij ellen harcoló szmolenszki Rosztyiszlavicsokhoz.⁸⁷ A fenti információk azonban nem igazolják, hogy 1211-ben Konsztantyin

⁷⁸ *Szokolovjov*, kny. I. t. 2. 585. *Naszonov*, 1924. 25. *Naszonov*, 1953. 332.

⁷⁹ PSZRL. T. I. 374. T. II. M., 1962. 598.

⁸⁰ Uo. T. I. 378.

⁸¹ Uo. 380.

⁸² Uo. 381-382.

⁸³ Uo. 383-385.

⁸⁴ MLSZV. 150, 157.

⁸⁵ PSZRL. T. XLI. 130.

⁸⁶ Krivosejev szerint nem kell kételkedni abban, hogy az Isnya folyónál lezajlott összecsapásokban nemcsak a fejedelmek és druzsináik, hanem a városi druzsinák, a voi (вой) is részt vettek: *Krivosejev*, 63. A helyzet azért ettől bonyolultabb. Azért, mert 1212-ből van adat a rosztovi városi druzsina részvételére, ugyanez az 1214-es isnyai eseményekre automatikusan nem érvényes. Viszont az utóbbiak ismertetésekor a források konkrétan a voi részvételét nem említik. (A voj/бой szó szabad jogállású katonát, harcost jelent. Többes száma: voi.)

⁸⁷ MLSZV. 154.

vonakodása mögött a rosztoviak törekvései húzódtak meg. Valószínűleg ez volt a helyzet, de a legfontosabb forrásokban nincs rá bizonyíték.

Az 1211. évi események következményeinek vizsgálata sokkal könnyebb feladat. 1212-ben éppen az történt, amit Vszevolod el akart kerülni: felütötte fejét a belviszály. Ez legnagyobb mértékben nem a civakodó testvéreket, hanem a lakosságot érintette. 1212-ben Jurij és Jaroszlav katonái Rosztov környékén falvakat gyújtottak fel, elhajtották az állatokat, és nem kímélték a gabonát sem.⁸⁸ 1214-ben Jurij és Jaroszlav emberei ismét kisebb településeket perzseltek fel Rosztov környékén,⁸⁹ a dmitroviak Vlagyimir Vszevolodovics támadásának hírére maguk gyújtották fel a településüket védő kerítést, majd bezárkóztak az erődítménybe;⁹⁰ Konsztantyin hada pedig nemcsak Kosztromát borította lángba, hanem lakóit is elhurcolta.⁹¹ Történt mindez abban az évben, amikor „az egész szuzdali földön” éhínség pusztított. Egyesek úgy próbáltak életben maradni, hogy tölgyfakérget vagy mohát ettek, mások pedig szalmát aprítottak össze.⁹² Az i-re a pontot az 1216. év pusztításai tették fel. Ekkor a Rosztyiszlavicsok által vezetett novgorodiak és szmolenszkiek Tver környéki falvakat gyújtottak fel. Ugyancsak a novgorodiak felperzseltek Sosát és Dubnát, a pszkoviak pedig Ksznyatyint. A támadók az egész Volgamentét elfoglalták.⁹³ Bár nagyobb települések nem estek áldozatul, a kár így is jelentős volt. Ettől tragikusabbnak tekinthető az emberéletben mérhető veszteség: a moszkvai forrás szerint a lipicai (lipici) csatában a szuzdaliak (elsősorban Jurij és Jaroszlav katonái) közül 9233-an estek el, nem számítva azokat, akik menekülés közben vízbe fulladtak.⁹⁴

* * *

Az 1211 és 1216 közötti időszak Vlagyimir–Szuzdal történetének zűrzavaros periódusai közé tartozik. Vszevolod fejedelem (1176–1212) önhibáján kívül nem tudta megnyugtató módon szétosztani a leendő örökséget. Amíg az apa élt, uralmát senki nem kérdőjelezhette meg, ám halála után hat fia között kisebb-nagyobb katonai akciókkal kísért viszály tört ki. Négy évig még így is működött a Vszevolod és a vecse által kialakított szisztéma. A változás nem a fivérek közti belső erőviszonyok lényeges módosulása, hanem külső támadás miatt következett be. Az 1216-os invázióért Jaroszlav konok magatartása, politikai szűklátókörűsége tehető felelőssé. A legnagyobb nyertesnek Konsztantyin bizonyult, mivel külső segítséggel megszerezte mindazt, amit már 1211-ben igényelt. A

⁸⁸ PSZRL. T. XLI. 130. A moszkvai forrás, amely nem szól a Rosztov környéki pusztításról, Konsztantyin és fivérei kibékülése, ill. az utóbbiak hazatérése után közvetlenül nagy éhségről számol be: MLSZV. 150. Azt nem tudjuk, hogy a rosztovi események és az éhínség között volt-e összefüggés.

⁸⁹ PSZRL. T. XLI. 130. MLSZV. 152.

⁹⁰ PSZRL. T. XLI. 131.

⁹¹ MLSZV. 152.

⁹² PSZRL. T. XLI. 131.

⁹³ MLSZV. 154.

⁹⁴ Uo. 156.

nagy vesztes a Vlagyimirt és a szeniori pozíciót elvesztő Jurij volt. Az 1212–1216 között vívott harcok anyagiakban és emberéletben jelentős kárt okoztak Vlagyimir-Szuzdal lakosságának is. Ráadásul Északkelet-Ruszt presztízsveszteség érte. 1177 óta mindössze néhány alkalommal léptek ellenséges csapatok a fejedelemség területére. Ezeket a kísérleteket azonban Vszevolod könnyűszerrel elhárította.⁹⁵ 1216-ban viszont a támadók Vlagyimir–Szuzdal szívében, a Vlagyimir–Szuzdal–Rosztov–Perejaszlavl által határolt területen győzték le a rangidőséget birtokló fejedelmet, s a Jurijjal szemben felsorakozott koalíciónak saját bátyja, Konsztantyin is tagja volt.

---

⁹⁵ PSZRL. T. I. 388, 434.